

AKÉ SÚ MOŽNOSTI ZLADENIA CHOVU RATICOVEJ ZVERI S OBHOSPODAROVANÍM LESOV

Jozef Konôpka • Peter Kaštier • Bohdan Konôpka

Úvod

Od zmeny spoločenského zriadenia v Československu v roku 1989 uplynulo viac ako jedno štvrtstoročie (viac ako trvala 1. Československá republika). Taktiež od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 je už 18 rokov (oveľa viac ako existoval Slovenský štát). Nové spoločenské pomery na Slovensku pochopiteľne mali veľký vplyv aj na ďalší vývoj lesníctva, a samozrejme aj poľovníctva. Po viac ako 25 rokoch od zmeny spoločenského zriadenia nám už nepomôže zhadzovať existujúce problémy na predchádzajúce generácie lesníkov, či na bývalý režim. Nepomôže nám ani to, že budeme súčasnú nepriaznivú situáciu v lesnom hospodárstve, dávať do súvisu iba s klimatickou zmenou. Aj keď táto má jednoznačne negatívny vplyv, najmä na zdravotný stav lesov. Treba si postaviť otázku, či sa o lesy staráme tak, ako by to bolo žiaduce, resp. tak, ako to proklamujeme. Teda, že sú lesy naše najväčšie prírodné bohatstvo a že strategickým cieľom je trvalo udržateľné ich obhospodarovanie. Podľa nášho názoru, ak ide vývoj v lesníctve nepriaznivo, treba hľadať chybu v prvom rade v subjektívnych príčinách. Je nevyhnutné príčiny problémov analyzovať a v nadväznosti na takéto poznanie prijímať a realizovať nápravné opatrenia, čo je jediná cesta ako zmeniť trajektóriu vývoja lesníctva v pozitívnom smere.

Zúžme, ale túto širokú problematiku, tak ako sa to uvádza v názve príspevku, na chov raticovej zveri a jeho vplyv na stav lesov, resp. na to, ako zladit' chov zveri s obhospodarovaním lesov. Inými slovami, ako zabezpečiť vzájomnú harmóniu medzi poľovníctvom a lesným hospodárstvom, ktorej výsledkom by malo byť napĺňanie strategických cieľov v oboch prípadoch. Pritom treba vychádzať z toho, že z celospoločenského hľadiska určitú prioritu majú lesy, resp. ich zachovanie, ochrana a zveľaďovanie. Zároveň berme do úvahy, že raticová zver je prirodzenou súčasťou lesných ekosystémov, a preto je aj v záujme lesného hospodárstva ju zachovať, ochraňovať a zveľaďovať.

Vplyv raticovej zveri na lesné porasty

Vychádzajme zo základného postulátu, že prirodzenou potravou raticovej zveri sú byliny, trávy, machy, lišajníky, huby, dreviny (stromy, kry, polokry) a ich plody (nadmerná vegetácia). Pritom intenzita konzumácie tejto vegetácie zverou sa mení podľa jej dostupnosti, ako aj obľúbenosti jednotlivých druhov. Jednoročné konáriky obľúbených drevín zver spása celý rok. Najviac bylín, tráv, listia spotrebuje koncom jari a v lete, menej v jeseni, najmenej zavčasu na jar (pred pučaním drevín a v zime, keď konzumuje ihličie a konáriky, prípadne obhrýza kôru stromov kmeňov a konárov). Stav lesných porastov (ich štruktúra) ovplyvňuje jednak kvantitu ako aj kvalitu prízemnej vegetácie. Podľa vlastností prostredia a štruktúry lesných porastov, ako aj podľa ročného obdobia sa mení disponibilita prirodzenej potravy pre zver. Kritickým obdobím z hľadiska jej dostatku je najmä zimné obdobie, keď základnú zložku potravy tvorí nadzemná časť drevín (stromov, krov, polokrov). Potvrdzujú to aj výsledky Národnej inventarizácie a monitoringu lesov SR, 2005–2006 (Šebeň et al. 2011).¹

¹ V zime sa optimálne zásoby potravy pre zver zistili len v skupinách lesných typov (SLT): CQ ac, CoQ car, CoQ ac, CAc v.st., Pide v.st., FP v.st., suboptimálne v SLT CQ, Fq n.st., FQ, FQ ac, CoF, Fa, AQF, PPI v.st., TAc v.st., FAc v.st. Naproti tomu v lete optimum zásob potravy pre zver je v SLT: CQ, CQ ac, CoQ car, CoQ ac, Fq n.st., FQ ac, CAc v.st., CoQ fag, QF til, CoF, Pide v.st., QF de, Fa, AQF, PPI v.st., AQ til, Fap n.st., PIP n.st., PA n.st., Fap v.st., Pa v.st., FA v.st., FAc v.st., SP, FP v.st. Suboptimum v SLT FQ, Fq v.st., QF, Fqa, AQ, Fp v.st., Ft, F til, TAc v.st., Fde n.st., Pa n.st., FA n.st., AF n.st., FAc n.st., Fde v.st., LP n.st., PA v.st., AF v.st., FP n.st., Pac, AcP v.st., M. (Šebeň, Konôpka, Kaštier 2011).

Ako z uvedeného vyplýva, aby raticová zver v lesoch mohla vôbec prežívať, musí konzumovať potravu. Pritom škála prirodzenej potravy je pestrá najmä v letnom období. V zime sa značne zužuje – k dispozícii má spravidla len stromy, kry a polokry, resp. ich nadzemnú časť, a to do výšky na ktorú dosiahne.

V stredoeurópskych podmienkach z jednotlivých druhov herbivorov najväčší objem potravy konzumuje jelenia zver, napr. Hell et al. (2000) uvádzajú, že denná spotreba sušiny pre jeleňa je od 1,2 kg (mláďa) do 3 kg (dospelý jedinec). Kvantita a aj podiel dendromasy (konáre, asimilačné orgány, resp. kôra z drevín) na celkovom objeme potravy sú pri jelenej zveri oveľa väčšie ako pri srnčej zveri. Jej podiel na celkovej biomase úzko súvisí s prostredím, kde žije. V krajine s prevahou lesa môže pri jelenej zveri dendromasa tvoriť viac ako 3/4 z celkového skonzumovaného množstva potravy.

Problémom je, že raticová zver nekonzumuje len vegetáciu, ktorá je z hľadiska drevinového zloženia lesných porastov indiferentná, ale živí sa aj takými druhmi drevín (stromov), ktoré sú z hľadiska zabezpečovania funkcií lesov veľmi významné. Týmto ohrozuje (znižuje) funkčný potenciál lesov, resp. spôsobuje veľké ekonomické, ako aj ekologické škody. Ide jednak o poškodzovanie mladých lesných porastov (drevín) odhryzom, vytĺkaním, lámaním, ako aj starších lesných porastov (drevín) obhryzom a lúpaním kôry. Aj keď sa na ochranu lesných porastov (stromov) vynakladajú značné finančné prostriedky škody zverou majú stúpajúcu tendenciu. Podľa všetkého raticová zver najviac mení naše predstavy o optimálnom druhovom drevinovom zložení lesných porastov.²

Tento negatívny vplyv raticovej zveri je najmä vtedy, ak početnosť raticovej zveri a jej štruktúra nie je v súlade s úživnosťou jej životného prostredia a hospodárskymi a inými záujmami. Ak počty herbivorov prevyšujú úživnosť prostredia, spôsobujú vážne škody na lesných porastoch. Pokiaľ ide o štruktúru zveri treba uviesť, že môže vznikáť značná kompetícia medzi jednotlivými druhmi, a to dokonca aj vtedy, keď patria k rozdielnym trofickým typom prežívavcov (spásače, oportunisty, ohryzovače). Tak napr. v lužnom lese s bohatou krovinnou a bylinnou etážou sa jeleň (oportunist) troficky správa ako ohryzovač. Pritom temer vôbec troficky nekonkuruje srncovi (typickému ohryzovačovi). Naopak, v troficky chudobnom prostredí si v čase núdze (v zime) oba tieto druhy v potrave vážne konkurujú a silnejšia jelenia zver tak potláča (alebo vytláča) slabšiu srnčiu zver. To je evidentné napr. v našich horských poľovných oblastiach. Nedostatok potravy a zvýšená medzidruhová trofická kompetícia však veľmi negatívne vplyva aj na samotný druh zveri (zmenšenie telesného rámca, zhoršenie kondície, trofejovej hodnoty, zníženie reprodukcie atď.). Ale ani opačná situácia nie je žiaduca, lebo pri neprimeranom znížení početnosti raticovej zveri sa v revíroch nevyužíva veľká časť potravinovej ponuky. Okrem toho si treba uvedomiť, že raticová zver tým, že sa živí orgánmi lesných drevín, vrátane hospodársky a ekologicky významných má na ne takmer vždy negatívny vplyv. Ide však o to, aby neprekročil únosnú mieru.³

² Neustále opakovanie fráz, že nepriaznivý zdravotný stav lesov na Slovensku je dôsledkom zakladania smrekových monokultúr na jeho nepôvodných stanovištiach, často vedie k osočovaniu lesníkov, najmä predchádzajúcich generácií. Pritom sa neberie do úvahy, že pokiaľ ide o úmyselné zakladanie takýchto porastov, hovoríme o dávnej minulosti. Ďalej, že na Slovensku sa smrekové monokultúry na jeho nepôvodných stanovištiach zakladali v oveľa menšom rozsahu než v zahraničí (najmä v Česku a v Nemecku). Dôležité je taktiež uviesť, že na Slovensku sa viac ako polstoročie, t. j. po druhej svetovej vojne, zakladali zmiešané porasty, spravidla zo stanovištno vhodných drevín (takéto boli predpisy lesných hospodárskych plánov). Pokiaľ predsa vznikli monokultúry smrečín na nepôvodných stanovištiach, tieto sa nezakladali úmyselne. Bolo to najmä v dôsledku toho, že kompetične slabšie, ale hospodársky a ekologicky významné dreviny sa s pribúdajúcim vekom z porastov vytrácali. A bola to práve raticová zver, ktorá sa na takejto homogenizácii drevinového zloženia lesných porastov (nielen smrečín) značne podieľala. Jednostranné záujmy poľovníckeho lobingu nie sú len v súčasnosti, ale boli aj v minulosti. Aby sa tieto nedostatky odstránili sa koncom osemdesiatych rokov minulého storočia zavádzalo hodnotenie kvality lesných porastov podľa fázových výrobkov, kde rozhodujúcim kritériom bolo drevinové zloženie.

³ Problémom je stanovenie únosnej miery tohto vplyvu, resp. poškodenia, či škody. Napríklad zákon č. 371928 Sb. „o zatímní ochrane lesů“ považoval za medznú hodnotu náhodnej ťažby, vzniknutej poškodením lesa, rozsah hmoty porastov prevyšujúcich 5 % ročnej ťažby hospodárskej skupiny alebo vznik holiny v poraste na ploche presahujúcej 0,2 ha. V takom prípade mal lesný hospodár povinnosť zahlásiť vzniknutú udalosť štátnemu leso-dohliadacemu úradu. Limitné hodnoty negatívneho vplyvu zveri na les, či porast, ktoré treba považovať za škodu nie sú stanovené. Obecne možno povedať, že je to vtedy, ak ide o výrazné zničenie alebo vyradenie väčšieho počtu stromov ako je žiaduci stav v nasledujúcom rastovom stupni (to je ale len predbežné konštatovanie, ktoré treba dopracovať, posúdiť, zdôvodniť a overiť).

Podľa Ústavy SR, šiesty oddiel, čl. 44, b. 3: Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozoť ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. Aby bol súlad s ústavou, pri najbližšej príležitosti, by sme mali do zákona o lesoch, resp. o poľovníctve implementovať takéto inštitúty. Najprv však treba jednoznačne zadefinovať čo sa rozumie „nad mieru“ pri poškodzovaní lesných porastov (drevín) zverou.

Čo je rozhodujúce z hľadiska zladenia chovu raticovej zveri s obhospodarovaním lesov

A tu sa už dostávame k meritu veci, ako stanoviť, resp. dosiahnuť takú početnosť jednotlivých druhov raticovej zveri a jej štruktúru, aby škody ňou spôsobené neprekračovali únosnú mieru. Touto problematikou, resp. stanovením normovaných kmeňových stavov (NKS) raticovej zveri sa na Slovensku zaoberali už viacerí výskumníci (napr. Hell, et al. 1993, 2000, 2004, Katreniak 1973, Kolektív 1973, Konôpka et al. 2005). Posledne túto problematiku rieši aj návrh Konceptie rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike (Konôpka et al. 2014). Tento materiál uvádza, že aj keď sa v predchádzajúcich koncepciách rozvoja poľovníctva na Slovensku NKS raticovej zveri stanovovali, tieto sa náležite nepremietli do NKS v poľovných revíroch (ak sa schválené NKS raticovej zveri v jednotlivých poľovných revíroch spočítali, boli vyššie ako stanovené v koncepciách na úrovni celého Slovenska). Jarné kmeňové stavy (JKS) raticovej zveri, najmä jelenej, boli taktiež vždy vyššie ako ich NKS stanovené na úrovni Slovenska. Pritom situácia v jednotlivých regiónoch, v poľovných oblastiach, či v poľovných revíroch bola rozličná. V roku 2004 (Hell et al. 2004) sa vypracoval nový návrh cieľových NKS zveri, a to nielen na úrovni Slovenska, ale aj podľa poľovných oblastí a poľovných lokalít. Tento sa premietol aj do návrhu Konceptie rozvoja poľovníctva v SR spracovanej v roku 2013. Podľa neho by sa mali upraviť NKS raticovej zveri v jednotlivých poľovných revíroch. V ďalšom by sa mala početnosť raticovej zveri (JKS) v poľovných revíroch regulovať tak, aby sa v roku 2025 v poľovných revíroch dosiahol cieľový NKS v súlade s cieľovými NKS na úrovni chovateľských celkov, poľovných oblastí a poľovných lokalít a celej SR. Cieľový NKS v rámci Slovenska a poľovných oblastí a lokalít sa stanovil deduktívnou metódou. Podľa neho treba upraviť NKS navrhnuté indukčnou metódou v poľovných revíroch.⁴

Ako sme uviedli v návrhu Konceptie rozvoja poľovníctva v SR sa uvádzajú cieľové NKS raticovej zveri za celú republiku, ako aj podľa poľovných oblastí a lokalít. Úlohou okresných úradov, odborov opravných prostriedkov v sídle kraja by malo byť, rozpísať cieľové NKS jednotlivých druhov raticovej zveri na chovateľské celky patriace do kompetencie okresných úradov, pozemkové a lesné odbory (smerné čísla). V rámci každého poľovného revíru by sa mali navrhnuť NKS zveri podľa vykonávacieho predpisu, podľa kritérií v ňom uvedených. V ďalšom by sa mali tieto návrhy NKS zveri z poľovných revírov spočítať a porovnať s cieľovými NKS na úrovni chovateľského celku. V prípade nesúladu, navrhnuté počty NKS v poľovných revíroch treba upraviť tak, aby sa dosiahol vzájomný súlad s cieľovými NKS v chovateľskom celku (prípustná je stanovená odchýlka). Týmto by sa dosiahol súlad medzi cieľovými NKS na úrovni štátu, poľovných oblastí, chovateľských celkov a poľovných revírov.

Obdobným spôsobom by sa malo pristúpiť aj k schvaľovaniu lovu jednotlivých druhov raticovej zveri, ktorý sleduje zníženie JKS raticovej zveri tak, aby sa do roku 2025 dosiahol súlad medzi JKS a cieľovými NKS. Samozrejme plán sa aj musí plniť, resp. ak sa tak nestane neplnenie v príslušnom roku sa zohľadní v nasledujúcom roku, resp. rokoch.

Čiže, ak hovoríme o možnostiach zladenia chovu raticovej zveri s obhospodarovaním lesa, musíme najprv urobiť poriadok v početnosti a štruktúre raticovej zveri. Ak toto neurobíme, ďalšie opatrenia o ktorých budeme hovoriť môžu síce pomôcť, ale neprinesú zásadný obrat v spolužití lesa a zveri, ako aj v rámci celej krajiny, najmä s rastlinnou výrobou v poľnohospodárstve.

Čo by mali urobiť lesníci

Nebudeme tu opakovať všetko to čo sme uverejnili v publikácii „Obnova lesa, Progresívne technológie ochrany lesných porastov juvenilných štádií, kapitola 5.3 Poľovná zver“ (pozri Konôpka et al. 2014). Nadvižeme, najmä na príspevok uverejnený v Lese & Letokruhoch (7–8/2015), kde sme uviedli, že lesníci by mali zvyšovať úživnosť poľovných revírov lesníckymi opatreniami, vrátane realizácie ťažby dreva v zimnom období, najmä v lokalitách, ktoré sú dostatočne vzdialené od najviac ohrozených porastov (drevín) zverou. Ďalej diferencovať ochranné opatrenia proti škodám zverou podľa stupňov ohrozenia lesných porastov a koncentrácií zveri.

⁴ Všeobecne možno povedať, že deduktívna metóda, predstavuje postup „zhora nadol“. Vychádza z vedeckých teórií, ktoré používajú dedukciu ako vedeckú metódu (zahŕňujú súbor tvrdení založených na poznaniach a experimentoch). Induktívna metóda postupuje smerom „zdola na hor“. Obdobným spôsobom sa postupuje aj v lesnom hospodárstve pri stanovovaní etátu ťažby dreva. Okrem toho treba zobrať do úvahy vlastnosti (osobitosti) raticovej zveri, ktorá nepozná hranice poľovných revírov, preto indukčnou metódou stanovenia NKS nemusí dostatočne zohľadňovať prírodné podmienky a stav porastov, keď sa tieto posudzujú len na úrovni jedného poľovného revíru. Najmä z týchto dôvodov sa spracoval návrh „veľkopoľného ekologického obhospodarovania zveri v rámci poľovných oblastí a lokalít“ (ako sa uviedlo, v rámci neho sa stanovili cieľové NKS zveri).

Ťažisko lesníckych opatrení by malo byť v odlákaní (odpútaní) zveri od ohrozených lesných porastov. Predpokladom takéhoto riešenia problematiky je dobrá znalosť miestnych prírodných podmienok, lesných porastov a ich ohrozenia raticovou zverou. Ďalej mať dostatok informácií o raticovej zveri, jej početnosti, štruktúre, miestach jej koncentrácie a dislokácií poľovníckych zaradení.

Dôležité je identifikovať lokality, kde sa zver koncentruje počas roka, najmä v zimnom období. Najlepšie je to zabezpečiť vedením záznamov o pozorovaní jednotlivých druhov zveri podľa lokalít. Bolo by treba zapísať dátum a hodinu, číslo porastu, lokalitu, druh, pohlavie a počet zveri a jej chovanie. Výsledkom je zoznam porastov, kde sa zver koncentruje počas vegetačného obdobia a zimného obdobia. Súčasne treba identifikovať zverou ohrozené lesné porasty (dreveniny). Na tento účel sa vypracovali kritéria, ktoré možno nájsť v dostupnej literatúre (napr. Konôpka et al. 2006, Findo & Petráš 2011, posledne Konôpka et al. 2014). Ide najmä o identifikáciu porastov najviac ohrozených (3. stupeň), prípadne aj stredne ohrozených (2. stupeň). Uvedené informácie treba zakresliť do porastových máp (prekryť mapu zobrazujúcu koncentráciu zveri s mapou so zakresleným 3. a 2. stupňom ohrozenia porastov (drevenín) zverou). Po zjednodušení môžu vzniknúť tri alternatívy (kombinácie) ohrozenia zverou lesných porastov a jej koncentrácie:

1. Tam, kde sa zver koncentruje je veľké ohrozenie lesných porastov (3. stupeň, čiastočne 2. stupeň)
2. Koncentrácia čiastočne súvisí s ohrozením lesných porastov (1. stupeň, čiastočne 2. stupeň)
3. Zver sa koncentruje na iných lokalitách (porastoch) ako je veľké ohrozenie lesných porastov (stupeň 3., čiastočne 2.).

Ak sa zver koncentruje tam, kde sa nachádzajú porasty, najmä dreveniny najviac zverou ohrozené treba prijať opatrenia na odlákavie (odpúťavanie) zveri z týchto lokalít (napr. v spolupráci s poľovníkmi premiestniť krmidlá, zmeniť spôsob prikrmovania zveri, atď.), resp. zabezpečiť dôkladnú ochranu najviac ohrozovaných drevenín.⁵

Ak koncentrácia zveri čiastočne súvisí s ohrozením lesných porastov, riešenie je obdobné ako pri predchádzajúcej alternatíve, len rozsah opatrení je menší.

V prípade, že sa zver koncentruje na iných lokalitách (porastoch) ako je veľké ohrozenie lesných porastov treba rozlíšiť ohrozenie a poškodenie. Ak dochádza k intenzívnemu poškodeniu lesných porastov zverou, situáciu treba analyzovať podrobnejšie.

V záujme odlákavania (odpúťavania) zveri od ohrozených lesných porastov v zime dôležité je koncentrovať ťažbu dreva do tohto obdobia a do porastov, ktoré zver neohrozuje. Získalo by sa tým množstvo ohryzového materiálu pre zver, ktorá tvorí jej prirodzenú potravu.⁶ Ohryzový materiál, ako sú rakyty, osiky a ďalšie dreveniny, možno aj zámerne pripraviť pre zver. Môže k tomu prispieť aj realizácia prečistiek v mladinách. Do úvahy prichádzajú porasty, kde vetvy na stromoch siahajú až po zem, čiže nehrozí tu poškodenie stromov ohryzom a lúpaním. Súčasne sú tu už porasty odrastené z dosahu ohryzu vrcholcových častí zverou. Sem možno taktiež zaradiť ochranu a podporu plodonosných drevenín a zakladanie a udržiavanie ohryzových plôch⁷ (obrázok 1). Nesmie nám to však narušiť celkový zámer t. j. odlákavie zveri od ohrozených (poškodených) porastov. Pokiaľ ide o letné obdobie, tu je prístup iný. Zver sa snažíme čo najviac rozptýliť po celej ploche poľovníckeho revíru. Ale aj tu platí, že by sme sa mali snažiť odlákať ju od najviac ohrozovaných porastov.

Pochopiteľne najlepšie výsledky pokiaľ ide o zvyšovanie úživnosti lesných poľovníckych revírov a znižovania škôd zverou na lesných porastoch možno dosiahnuť skĺbením lesníckych a poľovníckych opatrení. O takéto riešenie sa pokúšalo viacej autorov. Jedným z nich bol Ing. P. Časnocha (publikované v roku 1968, bývalý pracovník štátnych lesov Topoľčianky). Tieto zásady sa aplikovali vo Veľkej zvernici Topoľčianky, ale aj v ďalších poľovníckych revíroch (napr. Poľana, Biely Váh). Nepodarilo sa nám získať relevantné závery z týchto aplikácií.

⁵ Tu treba v prvom rade posúdiť či koncentrácia a následné veľké ohrozenie lesných porastov spôsobil človek poľovníckymi alebo lesníckymi opatreniami (napr. vybudoval tu krmné zariadenia, založil polička, vnaďská na prilákavie diviacej zveri, vysadil pre zver atraktívne dreveniny, atď.), a tým ju sem prilákal. Alebo je to dôsledok výlučne prírodných podmienok (južné expozície, stanovišťa s vysokým trofickým potenciálom, atď.). Ak dochádza k veľkej koncentrácii zveri a k ohrozeniu lesných porastov v dôsledku realizovaných lesníckych opatrení (napr. vnesenie ihličnatých drevenín do prirodzene sa obnovujúcich bučín a dubín bez ich náležitej ochrany) treba zabezpečiť dôkladnú ochranu najviac ohrozených drevenín. Samozrejme ťažisko je v predchádzaní takýchto situácií, t. j. v uprednostňovaní prirodzenej obnovy z kompetične najodolnejších drevenín

⁶ Túto možnosť by sme mali využívať oveľa viac ako tomu bolo doteraz. Umožňuje nám to zabezpečovanie prác v lese dodávateľským spôsobom. Zmluvy s dodávateľmi by sa mali uzatvárať najmä na zimné obdobie, čomu by sa mali uchádzači o prácu v lese prispôbiť. Táto požiadavka má svoje opodstatnenie aj z celého radu ďalších dôvodov, ktoré sú všeobecne známe. Prítom, samozrejme treba brať do úvahy, že je to možné najmä vtedy, keď objem náhodnej ťažby nie je veľmi veľký.

⁷ Do úvahy taktiež prichádza, zmena časti lesných porastov porastených prípravnými dreveninami (najmä po kalamiťach) na ohryzové plochy, najmä na odlákavie zveri od ňou ohrozených porastov. Mali by byť, ale dostatočne vzdialené od porastov (drevenín) zverou ohrozovaných. Takto ich potom aj udržiavať, či obhospodarovať. Nie sme takí bohatí, aby sme zver chovali sadenicami, či hospodársky významnými dreveninami.

Ešte pár slov k diferenciacii ochranných opatrení proti škodám zverou podľa stupňov ohrozenia lesných porastov, resp. jednotlivých drevín. Tu si treba uvedomiť, že raticová zver odhryzom, vytĺkaním, lámaním najviac ohrozuje lesné porasty 1. vekového stupňa (najmä pokiaľ terminály stromov sú v jej dosahu). Inak je tomu pri obhryze a lúpaní. Tu ide o staršie porasty, spravidla do 50 rokov, kde sa zver koncentruje najmä kvôli úkrytu a oddychu. Aj keď sa ohrozenie drevín diferencuje podľa prírodných podmienok všeobecne možno povedať, že najviac ohrozená je jedľa a cenné listnáče. Za súčasnej situácie, (keď je raticová zver premnožená), možno povedať, že pokiaľ ide najmä o tieto dreviny, pozitívne výsledky nedosiahneme ak nezabezpečíme ich dôkladnú ochranu. Toto si vyžaduje nemalé finančné prostriedky, ktoré by nemali pochádzať iba od vlastníkov a správcov lesných pozemkov.

Obrázok 1. Pripravená dendromasa ako potrava pre prežívavú raticovú zver na zimné obdobie. Zvernica Biela skala – ohryzová plocha.

(Foto P. Kaštier)

Záver

V ostatnom období v dôsledku nárastu škôd raticovou zverou na poľných kultúrach sa vystupňovali protesty poľnohospodárov. V nadväznosti na to, došlo k uzatváraniu zmlúv medzi užívateľom poľovného revíru a užívateľom poľovných pozemkov. Zo strany užívateľa poľovného revíru ide o plnenie plánu chovu a lovu zveri, starostlivosť o zver, zabezpečovanie ochrannej služby, odvádzacieho prikrmovania, aplikáciu chemických odpudzovačov, repelentných prípravkov, elektrických oplôtok, prednostný lov na ohrozených plochách. Zo strany užívateľa pozemkov ide o súčinnosť pri realizácii ochranných opatrení, napr. pri úprave osevných postupov, realizácii rozčleňovacích pásov, ponechávaní časti úrody na konzumáciu zveri.

Obdobný prístup na minimalizáciu škôd spôsobovaných zverou uplatnili aj Lesy SR, š. p., Banská Bystrica. V zmluve sa tu taktiež uvádzajú povinnosti užívateľa poľovného revíru a užívateľa poľovného pozemku. Užívateľ poľovného revíru sa zaväzuje hospodáriť v súlade s § 26 ods.1. (písmená a, c, d, f, h, i, l, m, n, p) zákona č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve... Ďalej sa tu uvádzajú povinnosti užívateľa poľovného revíru súvisiace s chovom a lovom zveri, poľovníckymi zariadeniami, poličkami pre zver, vnaďskami a krmivami. Užívateľ pozemku sa zaväzuje realizovať aktívne lesnícke opatrenia na predchádzanie vzniku škôd zverou, evidovať škody zverou, písomne oznamovať neplnenie povinností užívateľa poľovného revíru, môže vyzvať užívateľa poľovného revíru k vykonávaniu aktívnych opatrení na minimalizáciu škôd spôsobovaných zverou. Okrem toho sa tu uvádzajú povinnosti ohľadom vyčíslňovania a náhrad škôd spôsobených zverou na lesných porastoch.

Pripravuje sa Memorandum o spolupráci pri riešení škôd spôsobených zverou a na zveri medzi Slovenskou lesníckou komorou, Slovenskou poľnohospodárskou a potravinárskou komorou a Slovenskou poľovníckou komorou. O tejto aktivite sa bude bližšie hovoriť v rámci konferencii aj v inom príspevku. Preto sa nebudeme obsahom Memoranda zaoberať.

Ako sme už uviedli tieto snahy treba privítať, pretože môžu pomôcť (prispieť) k znižovaniu škôd raticovou zverou na lesných porastoch a na poľnohospodárskych kultúrach. Sú v súlade s našimi návrhmi. Nemení to, ale nič na predchádzajúcom konštatovaní, že v prvom rade treba cieľavedome prikrôčiť k úprave početnosti a štruktúry raticovej zveri.

Do poľovníctva, ako aj do jeho vzťahu k uvedeným odvetviar taktiež vstupujú aj ďalšie rezorty, odvetvia a subjekty (záujmové skupiny). To situáciu ešte viac komplikuje. Zrejme aj preto štátna správa do ktorej patrí tak poľnohospodárstvo, ako aj lesníctvo a poľovníctvo sa viac spolieha na samovývoj, resp. uplatňuje tu princíp „subsidiarity“. Zrejme aj preto sa napr. poľovníctvo vynechalo v posledne spracovaných koncepcných zámeroch pôdohospodárstva a rozvoja vidieka. Taktiež Koncepciu rozvoja poľovníctva v SR vláda SR zatiaľ neprerokovala. To nie je dobre, lebo problémy pretrvávajú, resp. vyostrujú vzájomné vzťahy medzi poľovníctvom a lesným hospodárstvom a poľnohospodárstvom, resp. ďalšími záujmovými skupinami. Ako príklad možno uviesť nekonceptné preradenie poľovních revírov zo srnčích oblastí do oblastí jeleních. Týmto vznikajú zmätky, ktoré rozvracajú koncepciu veľkopoľného ekologického obhospodarovania zveri v rámci poľovních oblastí a lokalít.

Takto, či chceme alebo nie znovu sa vraciame k tomu, čo sme povedali na začiatku príspevku. Je v celospoločenskom záujme, aby sa dosiahol vzájomný konsenzus medzi poľovníctvom a lesníctvom. Garantom takéhoto riešenia musí byť štátna správa, ktorá v záujme dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva, poľnohospodárstva a poľovníctva má povinnosť zladíť prístupy, záujmy a úlohy jednotlivých nárokových skupín. V tomto zmysle sa posledne spracoval aj návrh Koncepcie rozvoja poľovníctva v SR, ktorý rešpektuje dlhodobé strategické ciele všetkých troch odvetví: lesného hospodárstva, poľnohospodárstva a poľovníctva.⁸

A úplne nakoniec spomeňme si, že za bývalého spoločenského zriadenia sa realizoval prieskum ochrany lesov a poľovního hospodárenia. Výsledky sa premietali do lesných hospodárskych plánov. Ak by sme znovu zaviedli prieskum ochrany lesov a poľovního hospodárenia a ak by sa týmto sledoval celospoločenský záujem, mohlo by to podstatne pomôcť k riešeniu súčasnej nepriaznivej situácie. Ale len vtedy, ak by sa v konkrétnych podmienkach zabezpečila aj realizácia výsledkov či návrhov ku ktorým sa takto došlo.

Podakovanie

Tento článok sme vytvorili vďaka realizácii projektov APVV-0273-11, APVV-0707-12 a APVV-14-0086 financovaných Agentúrou na podporu výskumu a vývoja.

Literatúra

- Findo, S., Petráš, R., 2011: Ochrana lesa proti škodám zverou. Zvolen, NLC-LVÚ, 283 s.
- Časnocha, P., 1968: Súžitie lesa a zveri. Bratislava, Edícia Povereníctva SNR pre poľnohospodárstvo a výživu, 59 s.
- Hell, P., et al., 1993: Súčasný stav a koncepcia rozvoja poľovníctva na Slovensku do roku 2010. (Pracovný materiál pre úradnú potrebu). Zvolen, LVÚ, 242 s.

⁸ Strategickým cieľom lesného hospodárstva je „zabezpečovanie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, založeného na vyváženom využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti a najmä vidieckych oblastí“ (Šikula et al. 2010).

Strategickým cieľom poľnohospodárstva je „plné produkčné a sociálne využitie poľnohospodárskeho využitia krajiny pri ekologicky ohľaduplnom hospodárení, zabezpečujúcom tvorbu verejných statkov v duchu trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva Slovenskej republiky“ (Šikula et al. 2010).

Strategickým cieľom poľovníctva je trvalo udržateľné, racionálne, cieľavedomé obhospodarovanie a využívanie voľne žijúcej zveri ako prírodného bohatstva a súčasť prírodných ekosystémov (Konôpka et al. 2014).

Treba si uvedomiť, že zver nemôže v podstatnej miere (podľa Ústavy SR „nad mieru“) ohrozovať racionálne a environmentálne orientované lesné hospodárstvo a poľnohospodárstvo.

- Hell, P., Konôpka, J., Lehocký, M. et al., 2000: Slovenské poľovníctvo na prahu tretieho tisícročia. Poľovnícke štúdie 9/2000, 117 s.
- Hell, P. et al., 2000: Špeciálny chov zveri. Zvolen, TU. 117 s.
- Hell, P., Konôpka, J., Lehocký, M. et al., 2004: Veľkoplošné ekologické obhospodarovanie zveri v rámci poľovných oblastí a lokalít. Zvolen, 166 s.
- Katreniak, J., 1973: Využitie skupín lesných typov pri zatriedovaní lesných poľovných revírov do akostných tried. Lesn. Čas., 19, s. 205-211.
- Kolektív, 1973: Rozvoj poľovníctva na Slovensku do roku 1995. Zvolen, VÚLH, 156 s.
- Konôpka, J. et al., 2005: Obnova lesa. Progresívne technológie ochrany lesných drevín juvenilných rastových štádií. Zvolen, NLC-LVÚ, 182 s.
- Konôpka, J. et al., 2006: Optimalizácia manažmentu a zlepšovanie biotopu raticovej zveri . Poľovnícke štúdie 11/2006, 197 s.
- Konôpka, J., Kaštier, P., Slamečka, J., 2014: Koncepcia rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike. Poľovnícke štúdie 12/2014. Zvolen, NLC, 86 s.
- Konôpka, J., Kaštier, P., Konôpka, B., 2015: Škody zverou na mladých lesných porastoch a ochrana proti nim. Les a Letokruhy, 1-2:28-30.
- Šebeň, V., Konôpka, J., Kaštier, P., 2011: Zdroje potravy pre zver podľa Národnej inventarizácie a monitoringu lesov Slovenskej republiky z roku 2005-2006. Folia venatoria, 40-41:29-52.
- Šikula, et al., 2010: Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti. EÚ SAV vo vydavateľstve VEDA, 695 s.

doc. Ing. Jozef Konôpka, CSc., Ing. Peter Kaštier, PhD., doc. Dr. Ing. Bohdan Konôpka

Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen, T. G. Masaryka 2175/22, 960 92 Zvolen,
e-mail: jkonopka@nlcsk.org; kastier@nlcsk.org; bkonopka@nlcsk.org